

Sofis, Moses, 1762-1839

5

ספר

שאלות ותשובות

חתם סופר

למנא ורבנא גדול מרבן שמו
רבי משה ביה"ד רבי שמואל סופר זצלה"ה
אב"ד ור"ם בק"ק פרעבורג ומחוז

אורח חיים

הודפס לראשונה בפרעסבורג
בשנת ע"ט סופר מה"ד לפ"ק (הרט"ו)

יעתה בס"ד יצא לאור עולם כריב יופי והדר
בתורה מחודשת, הערות וצינונים מספרי רבותינו ראשונים ואחרונים,
ובתוספת מפתחות ומהדר חוספנות והשלמות יעיד כמה מעלות טובות
כאשר עיני הקורא תחזיקה מושגים

ע"י המשתדל
יעה דניאל בושן ס"ט
בע"ח"ק ירושלים תרמ"א
שנת תשע"א לפ"ק
בבית מדרש המאו"ד והוצאת ספרים
ש"ע"י ישיבת "אורות התשובה" ירושלים ת"ו

לאיש במצות פורים שהן היו באותו הנס ורק איש כתיב ולזה י"ל אשה אין סיפוק בידה לעשות.

אך בס' ברכי יוסף (סי' תרצה אות ה) הקשה ע"ז התוספות פ"ק דקידושין כתבו אע"ג דמן התורה מעשי ידיה לעצמה ושפיר סיפק בידה, מ"מ לא שכיחא אצל אביה אלא אצל בעלה, וזה לא שייך הכא גבי משלוח מנות ע"ש. ולכאורה קושיא גדולה היא. אלא י"ל מטעם אחר, כיון שמוזנות אשה על בעלה מן התורה להרמב"ם (הל' אישות פ"ב הי"ב) ועיין רמב"ן פ' משפטים (כא. ט). נמצא לפ"ז היא סמוכה על שולחן אחרים מסתמא ומשו"ה כתיב איש. אבל אם אינה סמוכה כגון אלמנה חייבת כנ"ל.

אך זה תליא בספיקא דמג"א (סק"ב), ותליא בפירוש הש"ס (ו, ב) דמיחלפי סעודת פורים, אי טעמא משום דכל הסומך על שולחן אחרים פטור משלוח מנות. ונ"ל דתליא בהנ"ל, אי הטעם למלאות חסרון סעודתו של חברו, כיון שהוא עצמו סמוך על שולחן אחרים פטור מזה. ואי טעמא משום אהבת רעים, גם הסמוך על שולחן אחר חייב.

אלא לפ"ז סתו רמ"א עצמו, דמה שמחייב אשה" ע"כ ס"ל הסומך על שולחן אחרים פטור, דהטעם משום למלאות חסרון סעודתו של חברו. וא"כ איך פסק אם מחל לו פטור הא לזה הטעם לא מהני מחילה, ונמצא מזכה שטרא לבי תרי.

76 ואידי דאיירי, התם בפרי חדש הקשה על רבינו אפרים שבהר"ה פ"ק דמגילה דמייתי לפסק האי דחייב אינש לבסומי וכו', דכיון דאירע סכנה קם רבה שחטי' נתבטל הדבר. והקשה פרי"ח א"כ לשחא כדאמר רבה לר' זירא תא נעביד סעודת פורים בהרדי, מ"ט אמר לאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, הא מעובדא דאשתקד נתבטל הך דחייב לבסומי ולא יתבסם ולא יסתכן ע"ש.

ולכאורה י"ל דבירושלמי (פ"א ה"ד) איתא, סעודת פורים בשבת מאחרים אחר שבת, דימי פורים צריכים שיהיו ניכר שעושה לשם פורים, משא"כ בשבת אין היכר, עיין מג"א סס"י תרפ"ח. והנה בחולין קי"א ע"א כי עדיפת

לן מינה דכתיב וקראת לשבת עונג, משמע סעודה לכבוד תלמיד חכם הוה כעין סעודת שבת, ולא ניכר שהיא לכבוד פורים וליירושלמי הנ"ל אסור. ובפרט ר' זירא (הולין מה, ב) דכד הוה מזמני ל"י לא אזיל רק משום אתיקורי הוא דמיקרי ביה ועבדי טובא לכבודו בכל הזמנים. וא"כ אין סעודת פורים ניכר, וקשה איך עבדי ר' זירא ורבה סעודת פורים בהרדי.

וי"ל דס"ל הלא כהירושלמי, דשפיר יש היכר כיון שמשנה בחיוב בסומי מה שאינו בשאר שבת וי"ט ואיתא היכרא משו"ה עבדי בהרדי. (כמו שכתב הלבוש לענין נשואין כפורים דלא כמג"א סס"י תרצ"ו). ולפ"ז לק"מ קושית פרי חדש, דלשתא כי הוה הדר ובעי למיעבד סעודת פורים בהרדי אמר ר' זירא ממה נפשך, אי לא תתבסם וליכא שינוי בגוף הסעודה, א"כ איך יוצאים ידי חובת סעודת פורים, ואי תתבסם לאו בכל זעתא מתרחיש ניסא, ולק"מ קושית פרי"ח.

אדרבא לפ"ז יש להביא ראיה לרבינו אפרים, דאיך עלה על דעת ר' זירא ששום אדם לא יאכל סעודת פורים עם בני ביתו מפני הסכנה אלא יתבודד בחדרי חדרים. אלא ע"כ מאותה שעה נתבטלה מצוה דבסומי כפוריא, ורק להזמין תלמיד חכם אצלו אינו נכון, משום שאינו ניכר וכנ"ל.

ויש לדחוק ולומר שאין חשש סכנה עם בני ביתו דלבו גס בהם וגייסי אהרדי, רק רעים אחרים המרכיב התעוררות ושמחה איכא סכנה. והנה פ"ק דמגילה (ג, א) אמרינן משפחה ומשפחה לאתויי משפחות כהונה ולוים שמבטלים עבודתן וכו'. והנה רש"י בפי' מגלה (ט, כח) כתב ע"ד פשוט שיתאספו משפחות וישמחו כפורים. וא"כ קשה מנ"ל לש"ס ללמוד מזה דמבטלים עבודתן, הא אפשר לפרש כפשוטו. אלא ע"כ ס"ל לש"ס כיון דמצוה לבסומי אין נכון להתאסף משפחות משפחות אלא כל אחד עם בני ביתו.

ובמקום אחר (סי' קפה) כתבתי, דבמס' שבת פרק מי שהחשיך (קנו, א) א"ל רבה אנא במזל מאדים ואינני לא מוהל ולא טבח ולא אוכן, וא"ל אביי מר נמי עניש וקטיל ע"ש. ואי

ה. בענין לפי מש"ס לעיל דאין בית הרמ"א לחייב כל אשה אלא רק אלמנה שאינה סמוכה על שולחן בעלה, וא"כ ע"כ ה"ל בעממא דהתח"ד דהיינו כדי להשלים סעודת החבורה.

הא מימרא דאביי הו זירא, צ"ל דלא הוה לר' זירא. וצ"ל משונ בעי למתלי במזל ו רבינו אפרים, די"ל מצוה לא ידע דבר יארע מכשול. אך הינו דהוה במאדים לא נ

צדיק כחמר יפרח כ תחל שנה בכרכת קז עננה, ה"ה הרב הגא גן הדסים נ"י ע"ה נ נ"י אב"ד ור"מ דק ישראל. [בעל שו"ת בקראי שם תמר וע דפשיטא לו א"י בשבעת מינים נתחייבו בככורים כי זולתם. וכבר עוררני קפיטול יו"ד ולהבי פרי כל עץ" שפירט מדברי חכמים, והוא אם בעיטור בכורים דבכורים ודוחק. על וברור שאין בכלל ד וקשה לי מ"ש מק תקטירו דפי דכולל כל מיני נ בסתימת לשונו רפ' למלך הוציא כן מע לוקין מן התורה על שאני התם דכתיב לרבות עירובו וחצי מנ"ל דדבש דבכור

א. ע"י חניך מנחה כא ט פסחים לו, א. שו"ד ע ב. ר' בחי רבינו לנדרים ג. בהנהיג ל"ב העברי ע

הא מימרא דאביי הוה בתר עובדא דשחטי לר' זירא, צ"ל דלא הוה בעי למימר מר נמי שחטי לר' זירא. וצ"ל משום דהדר אחיי ע"י תפלתו לא בעי למתלי במזל מאדים. מ"מ לק"מ קושית רבינו אפרים, די"ל סבירא ליה להרי"ף דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וע"י מצוה לבסומי לא יארע מכשול. אך היכא דשכיחא הויקא כגון רבה דהוה במאדים לא מהני הגנת המצוה. אבל מי

שלא ידע בנפשו שהוא מזל מאדים א"צ לחוש לזה, דאזלינן בתר רובא ושומר פתאים ה' כדאיתא שם במס' שבת ע"ש. ה' שומר ומגין לשומרי מצותיו. ואחתום בברכת שמחת פורים כנפשם היפה ונפש אוהב נפשם. פ"ב יום א' ז' אדר תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קצו

[דבש תמרים]

צדיק כתמר יפרח כשושנה, בעוד כפתו רעננה, תחל שנה בברכת קדם מעונה, ולא תשכון עליו עננה, ה"ה הרב הגאון המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהר"י משה תמר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אוהעלך עקב משכנותך ישראל. [בעל שו"ת השיב משה].

ולכאורה אי הך דראשון לארץ ושני לארץ בברכות מ"א ע"ב סברא דאורייתא היא, י"ל מדקדים דבש שהוא שני לארץ שני, לגפן תאנה וכו', ש"מ שהוא דבש תמרים דאינך מיני מתיקה קים להו לרבנן דלא עדיפי מהני. אבל לא נראה לי שיהיה זה סברא דאורייתא כי אם אסמכתא בעלמא. וא"כ נהפוך הוא, מדקדים בקרא תאנים ורמונים לדבש, נ"ל שארי מיני מתיקה קאמר כגון תפוח וכדומה דגריעי מתאנים ורמונים.

בקראי שם תמר וענינו מה שצריך לי עיון מאי דפשיטא לחז"ל דדבש דכתיב בשבחי א"י בשבעת מינים שהוא דבש תמריים ולא נתחייבו בבכורים כי אם המינים המפורשים ולא זולתם. וכבר עוררני רב א' על פי רש"י דנהמי קפיטול יו"ד "ולהביא בכורי אדמתינו ובכורי כל פרי כל עץ" שפירש"י בכורי כל פרי אילן הם מדברי חכמים, והוא תמוה^א ולא ידעתי פתר כי אם בעיטור בכורים לר' שמעון משנה יו"ד פ"ג דבכורים ודוחק. על כל פנים מן התורה פשיט וברור שאין בכלל דבש דהאי קרא אלא תמרים. וקשה לי מ"ש מקרא דכל שאור וכל דבש לא תקטירו דפירש"י בחומש (ויקרא כ, יא) דכולל כל מיני מתיקה. וכן פסק הרמב"ם בסתימת לשונו רפ"ה מאיסורי מזבח. והמשנה למלך הוציא כן כש"ס שבועות י"ב ע"ב. וא"כ לוקין מן התורה על כל מיני מתיקה. ודוחק לומר שאני התם דכתיב וכל דבש דההיא אצטריך לרבות עירובו וחצי שיעור (מנחות נה, א). וא"כ מנ"ל דדבש דבכורים הוא דבש תמרים דוקא.

ואולי י"ל מדכתיב מראשית, א"כ לוקחין הראשיות שבכל המינים. ואין הכי נמי דבש כולל כל מיני מתיקה, אך ראשית הדבש הוא דבש תמרים. וסברא כזו מוכרחת בתוס' פסחים ל"ו ע"ב ד"ה אוציא וכו' כמו שהכריח פני יהושע שם. אלא דעכ"פ היה לנו לברך מעין ג' על כל הפירות.

[ביאור בסדר האר"י בענין ביעור חמץ]

ולהמתיק הדבר רמזו מראשית תמן תמ"ד אי"ש דזכרא ונוקבא, ראשון לארץ עליונה חטה ושעורה אישים עליונים, וראשון לארץ התחתונה זית שמן הטוב, ושני לו דב"ש תמר נוקבא. אלא שלא הזכיר אלא התוך דב"ש ולא הקליפה משום דעשוי להשתנות, כשהיא

תשובה קצו

א. ע"י חניך מצוה בא ברש"י ובח"י הר"ן חילוק קב, א, תוס' רע"א למשניות בכורים פ"ג מ"ב. ור' לחלן ח"י ס' בא. יע"י פי' ר"ח פסחים לו, א. שול"י שרבעו דן מה גם בח"י סגיות (תרנ"א) סגיא דמשקן הוצאין ובח"י לנדרים נה, א. ב. ר' בח"י לנדרים ובח"י סגיות (השנ"א) סגיא דכיבת הגסת. ג. בהגהות לב העברות ע"י עין חיים שער ח"י פ"ה ע"י רע"א מהימנא וזה"ק פרשת בהעלותך קכ"ג.

שליח

ספר

התעוררות תשובה

חלק שלישי

תשובות בירורי הלכות וחדושי סוגיות
על שו"ע אורח חיים

מאת גאון ישראל וקדושו רכבו ופרשיו בוצינא קדישא
חסידא ופרישא מאורן של ישראל

רבינו שמעון סופר זצוק"ל
אב"ד ערלוי (במדינת הונגריא) יע"א

בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל כתב סופר זצ"ל
בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל חתם סופר זצ"ל
ולמעלה בקודש זי"ע

סדר ונערך בתוספת הערות והארות

"עקבי סופר"

מנכדו הג"מ עקיבא מנחם סופר שליט"א

יו"ל ע"י

מכון להוצאת ספרים וחקר כ"י ע"ש החתם סופר ז"ל

עיה"ק ירושלם תובב"א

שנת תש"נ לפ"ק

שנת המאה וחמישים להסתלקות מרן החתם סופר זי"ע

סימן תצא

75 א. אם החיוב לבסומי בפוריא הוא בתוך הסעודה או לאחר הסעודה.

ב. אם החיוב הוא דוקא ביין או גם במשקים אחרים.

ה' יש לדקדק בהא דלויחא במגילה (ז' ע"ג) אמר רבא הייב לויט לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לזרוך מרדכי, דהיינו דלריך להיות מצוסס בסעודה, ולא אחר הסעודה, מדאמרין (שס) רבא ורבי זירא עבדו סעודה פוריא צדדי הדדי, איצטוס, קם רבא שהטיה לרבי זירא, למחר צטי רחמי ולתהייה, לשהה הצלח אמר ליה ניהו מר ונעביד סעודת פורים צדדי הדדי, אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מהרהוש ניסא, והנא היו יכולים לטעות הסעודה צדדי הדדי, והאר הסעודה ישתכרו, הלא מוכח דלריך להצטוס בהוך הסעודה, והוא זכר לנס דשהו בהוך הסעודה כדכתיב והמלך קם ממשהה סין, וקרוי הסעודה על שם סין, והמלך היה כמבולבל כשכיר בהוך הסעודה מהמהו.

והנה רש"י (שס) ד"ה לאצטומי, כהצ להשתכר סין, ומוכרח הוא, מדרבא שהט צאיצטומהו לר זירא. והרמב"ם צה מגילה (פ"ג ה"טו) כהצ ושוחה יין עד שישתכר וירדס בשכרותו. וכן מהייב השכל, דהא כמעט אי"ל לשהות כ"כ עד דלא ידע בין ארור המן לזרוך מרדכי כפשוטו. וז"ל אליבא

ע ק ב י

דבמקום שאין עניים יכול לעכב לעצמו ונותנם במקום שירצה, והלא אמרינו בגמ' גיטין (ל' ע"א) דהמלוה מעות את ההון ואת הלוי ואת העני להיות מפרישין עליהן מחלקן, ושמואל מוקים לה במזכה ע"י אחר, הרי חזינו דיוצא מתנ"כ ולויה ומעשר עני במזכה ע"י אחר אע"ג דלא אחי לידיה, וא"כ הי"נ במתנות לאביונים אמאי לא יזכה ע"י אחר ומקיים בזה מתנות לאביונים בזמנו.

ותי' מוח"ז הגאון ז"ל עפ"מ"ש היריעות שלמה בעצמו ביו"ד (סי' ס"א) להקשות דלמש"כ רש"י ב"מ (י"א ע"ב) דלמ"ד טוה"ג אינו ממון הוי הפקר, א"כ אמאי מוקים בגמ' גיטין שם במזכה ע"י אחר, הא הבעה"ב יכול בעצמו לזכות להם, דהא משעה שהפריש את התרומה ומעשר הוי הפקר ואין לו אלא טוה"ג ואינו ממון, א"כ יכול הבעה"ב עצמו לאחר הפרשה לזכות להם מכח הפקר והוי כאחי לידיה. ותירץ דבעה"ב אינו יכול בעצמו לזכות להם מכח הפקר משום דהו תופס לבע"ח במקום שהב לאחרים, כמו בלקט שכחה ופאה כמבואר בגמ' ב"מ (ט' ע"ב), אבל במזכה ע"י אחר לא הוי תולבע"ח דהא זכי רחמנא לבעה"ב שיכול ליתנו למי שירצה, אבל אם בעה"ב זוכה בעצמו להם מכח הפקר אמרינו דלא מצוי, כיון דל"ה נותן, רק מצד הפקר זכה להם, הוי תולבע"ח. — ובוה מיושב קושייתו הנ"ל בשלמא כשבעה"ב רוצה לזכות עבור איש פלוני ידוע הוי שפיר תולבע"ח, דומיא דהתם כנ"ל, אבל

דהרמב"ם דרבה ורבי זירא לא ראו לשהות רק לבסומי קלח, ולא ידעו כמה ישאר, ושהכרו גם ממועט סין ששתו, וחששו צשנה האחרת אולי לא ידעו גם עתה להזהר.

בספר מהיר יין על מגילת הספר (טו י"ט) להרמ"א היהא דשיטור של חיוב לבסומי בפוריא הוא שגיטע למדרגה לשכרות של לוט, יכן כי אם ישאר רק יותר מלימודו יוכל צנקל צשכרוהו לצוה לידו עזירות, ושיכור חייב צכל התורה כולה, לכן ישאר עד שגיטע לשכרותו של לוט ולא פטור על כל עזירות צשכרוהו.

ויש לטיון מה יעשה צצרכת המזון, ולמה יבעל המלוה, דהרי און יוכל לצרך צשהגיטע לשכרות של לוט. ואפילו אם נאמר שאין לריך פה לסעודה פורים, ויטיון צמג"א (סי' תרל"ה סק"ט), מי"מ הל"ה הייב צצרכת אחרונה, וצפרט שצצע מן סין, ולכמה פוסקים ז"ל על צשעה המניס הייב מה"ה צצרכת אחרונה. ואין לומר כיון דעוסק צמלות חכמים, עוסק צמלות פטור מן המלוה, דהא חיוב צצרכת המזון וצצרכת אחרונה צצר נהחייב מיד קודם שהתחיל להשתכר. ודוחק לומר כיון שהמלוה הוא להשתכר צהוך הסעודה, אי"כ חל עליו החיוב להשתכר טיד מקודם צתחלת הסעודה, ומיד צתחלת הסעודה, וצפרט צתחלתה שהחיה עוסק צמלות איצטומי.

ע"כ נלטי"ד דרק לבסומי חייב צהוך הסעודה, אצל להשתכר חייב רק אחר הסעודה א, וכן מוכח צמג"א (סי' תרל"ה סק"ט) וז"ל: לכן י"ל דיצרך צצמ"ז תחלה וכו' יזנס שלא

כשרוצה לזכות לעניים בסתם לענין שימצא ראשון, לא הוי תולבע"ח. ומעתה במתנות לאביונים שהוא מפריש מעות שלו וזוכה לעניים בסתם לעני הנמצא ראשון ולא עבור עני פרטי, בזה לא הוי חב לאחרים, ויפיר יכול בעצמו לזכות להם בתורת הפקר, ומקיים בזה מצות מתנות לאביונים בזמנו, ואין צריך לזכות להם ע"י אחר עכ"ד ושפ"י.

[ובגוף איסתפקתא הנ"ל ראה מש"כ רבינו בח"ד חזו"מ (סי' כ"ו) במי שזיכה לשכיר את שכרו ע"י אחר, דכתב רבינו ז"ל דאם תבעו ודאי לא יצא בזה, דהא כתיב כי אליו נזכא נפשו, ומה הועיל אם יזכה ע"י אחר. ולפי"ז הי"נ בני"ד אף דליכא תובעין, וכסברת רבינו לעיל].

א) והטעם שמלבד חובת השכרות לאחר הסעודה, חייב לשתות גם בתוך הסעודה, הוא משום חובת שמחה בפורים, כדכתיב בקרא (אסתר ט' י"ט) "שמחה ומשתה", ושמחה היינו ביין כמשאחז"ל פסחים (ק"ט ע"א) אין שמחה אלא ביין. ומדוהסיף הפסוק "משתה", ילפינו דמלבד חיוב שתיית יין משום שמחה, איכא חיוב נוסף והוא מה שאחז"ל חייב איי"ב לבסומי בפוריא וכו', אשר לא מצאנו חיוב זה בשאר יו"ט שחייבים ביטחה. ואדרבה ברמב"ם הל' יו"ט (פ"ו ה"כ) הזהיר שלא ישתכר בשאר יו"ט עיי"ש. ובאמת היה אפשר לומר דמדין שמחה חייב בשתיית יין כמש"כ, אך לצאת חיוב משתה לבסומי בפורי וכו',

16

ולפי"ז איך עבדי סעודה פורים צהדי כדדי, וזה לא ניכר שהוא לכבוד פורים, וכתב החת"ם דל"ל דל"ל דלא כירושלמי דשפיר יש היכר כיון שמענה בחיוב בסומי מה שאינו בשאר שנת ויו"ט יעו"ש. ולפי"ז י"ל דדוקא רבה ורי זרע היו לריכין להשתכר בתוך הסעודה כדי שיהיה הוכר שהסעודה הוא לכבוד פורים, אבל בסתם בני אדם שפיר יכולין לשתות בתוך הסעודה ולהשתכר אחר הסעודה.

3) רש"י (סס) ד"ה לאנכומי, כהנז להשתכר ציין, משמע דדוקא ציין ולא במשקין אחרים ב. ואזני י"ל העטם דהע"ס היה ששהו סהם יינס כדליתא במדרש ג. והגדרה היתה עי"ז ככתוב (אסתר ג' ע"ג) והמנך והמנן ישנו לשתות, והנס נעשה ג"כ במשתה היין וכדכתיב (שם ז' ז') והמנך קם כחמתו ממשחה היין, לכן אנו שוחין יין זכר לנס, ולחטא, ולעשות תשובה בלוחי דצר עלמנו, ולכן שנים כהשוכה בלוחי דצר, והתה יינס שוחין ומשתכרין ציין כשי זכר לנס ד.

ושהכר ולא יצרך כהמ"ז עכ"ל. ורבה שאירע לו מקרה שאלו מן השורה בתוך הסעודה עד שנשתכר ואירע לו קלקול, ע"כ ירא עוד לעשות כן אולי יתקלקל עוד פעם בסעודה, לכן משום פקו"ז חשב ליזהר עפ"י. ויודו י"ל עפ"י"מ שכתב בשו"ת הח"ס חלו"ה (סי קפ"ה, וסי קל"ו) דרבה צמזל מאדוים נולד כדליתא בשבת (קמ"ו ע"א) דאמר רבה אגא במאדוים הואי וכו' ח"ל אצוי מר נמי עניש וקטיל, וע"כ שכתב גביה היזקה וקרה ג"כ מקרה הנ"ל. לפי"ז י"ל דלכן היה ירא רבה לנפשו ולא להי' עוד ליכס בשנה הבאה בסעודה פורים.

← איברא למה שכתב בשו"ת הח"ס (שם סי קל"ו) להעיר איך עבדי רבה ורי זרע סעודה פורים צהדי כדדי, הא בחיובין (ק"י"א ע"ה) מוכח דסעודה מעושין לכבוד ת"ה היו כטון סעודה שנת, וירושלמי מגילה (פ"ה ה"ד) היתה להכני כשתל פורים בשנת טושין הסעודה ציזם אי משום דסעודה פורים צהי היכר שהוא לשם פורים, משא"כ בשבת אין היכר,

ע ק ב י

הכי. ולדברינו א"ש דהרי להרמב"ם יוכל לקיים מצות שמחה בבשר לבד, וא"כ ליכא חיוב לשתות ב' פעמים, וממילא גם אם שיתה בתוך הסעודה כאשר כן הוא מנהג העולם דשותין יין בתוך הסעודה, מקיים חייב אינש לבסומי וכו'.

אולם כבר כתבו בישי"ש ביצה (פ"ב סי' ה') ובב"ח אר"ח (סי' תקכ"ט) דשיטת הרמב"ם הוא דבוה"ו דליכא שמחה דאכילת בשר שלמים, לא סגי לקיים שמחת יו"ט אלא באכילת בשר ובשתיית יין בהדדי עי"ש. [ובוה נ"חא אכאי האריך הרמב"ם בל"טונו אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, והו"ל לומר אין שמחה אלא בבשר ויין, ולהג"ל ניתח, דהרי פסקי הרמב"ם הם גם לעתיד לבוא שיבנה ביהמ"ק ב"ב, ואז סגי באכילת בשר לבד, ולכן לא היה יכול לומר דאין שמחה אלא בשתייהם, וע"כ הזכיר כל אחד לחוד דו"ק]. ולפי"ז לקיים מצות שמחה בפורים בעינן בשר ויין.

ובעיקר מה שהעלה רבנו צ"ב, דאכתי מתי יברך ברכה אחרונה על היין ששתה אחר הסעודה ונשתכר בו. וצ"ל דעל יין זה גופא שנשתכר בו לא חישבו שזו היא מצותה, משא"כ בתוך הסעודה שהיא מצוה נפרדת.

ב) כבר הביא רבינו לעיל דכן כתב הרמב"ם. ברם בילקוט "נויי נוסחאות שנדפס ברמב"ם מהדורת הר"ר שבתאי פרנקל "ליט"א הובא דבאיוה כ"י לא מופיע חיבת יין. וכתב סתם ויטותה ומשתכר.

ג) ראה מש"כ בהערותי לעיל (סי' ס"ה אות ח').

ד) הגר"י ענגל ז"ל בגליוני הש"ס (ס"ם) העיר ג"כ דמג"ל לרש"י דהחיוב דוקא ביין ולא במשקין אחרים. — והלק מדברי רבינו כתב ג"כ הא"ר (ס"ם אות א') וה"ל: וא"ת האיך יחייבו הו"ל מה שנוכר בתורה ובנביאים ובכמה מקומות שהשכרות מכשול גדול. וי"ל מפני שכל הניסים שנעשה לישראל בימי אשורוש היו ע"י משתה כי בתחלה נטרדה ושתי ע"י משתה

לא בעינן דדוקא יין אלא די גם בכל מידי דמשכר. אך כבר הביא רבינו לקמן דרש"י פי' דישתכר "ביין", וכן מפורש ברמב"ם ה"ל מגילה (פ"ב הט"ו) כאשר יובא לקמן.

ברם ברמב"ם ה"ל יו"ט (פ"ו הי"ח) כתב: והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין עכ"ל, ולכא"ו מדלא כתב הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ויין, ופירט כ"א אחד, י"ל דבכל א' מהם סגי, אלא לרווחא דמילתא יקיים שתייהם. א"כ י"ל לולי דכתיב "משתה" היה אפשר לומר דבאכילת בשר לחוד מקיים ביה מצות שמחה, ולכן הדר קרא "משתה" דלא סגי באכילת בשר, אלא בעינן ג"כ שישתה יין לקיים "חייב איניש לבסומי בפורי"א. ומדוקק לפי זה מש"כ הרמב"ם בה' מגילה ט"ם וז"ל: כיצד הובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות עכ"ל. דמדון שמחה חייב באכילת בשר, ואיכא חיוב נוסף בשתיית יין והוא לקיים מאמר הו"ל דחייב איניש וכו' וישתכר וירדם בשכרות. וכן מוכח במ"מ ט"ם שכתב ע"ד הרמב"ם וז"ל: כיצד חובת וכו' שם מתייב איניש לבסומי בפורי"א וכו', "ובשאר מקומות אמרו אין שמחה אלא בבשר" עכ"ל. ולכא"ו אמאי לא הזכיר נמי יין, ואדרבה פשיטות לשון הגמ' בפסחים מוכח דבוה"ו אין שמחה אלא ביין, ולא בעינן בשר, אלא דמדברי הרמב"ם מוכח דס"ל דלצאת חובת שמחה סגי בבשר, וחיוב דשתיית יין הוא משום לקיים מאמר הו"ל דחייב איניש וכו'. [ועדיין צ"ב דאם המ"מ בא רק לפרש טעם דבעינן לאכול בשר בפורים משום שמחה, הו"ל להקדים דבשאר מקומות אמרו אין שמחה אלא בבשר, ואח"כ לעתוב דמקור דברי הרמב"ם דצריך להשתכר הוא ממה שאמרו חז"ל חייב איניש, כאשר סידר הרמב"ם דבריו הנ"ל]. ובדברינו אלו נ"חא מה דיש להעיר קצת ע"ד רבינו דס"ל דחיוב שכרות הוא רק אחר הסעודה, והרי פשיטות דברי הרמב"ם לא מוכח

ג) ואידי דאיירי מלאהי לעניד דבר הדש בריין (שם) וז"ל: מיחייב אינש לבסומי וכו', דאמרינן בגמ' הייב למימר ברוך מדרכי, ארור המן, וגם צרכה אסתר, ארורה זרע, והרבונו זכור לטוב ומהייב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר עכ"ל. נראה בעליל דסבר עד דלא ידע קאי אכולה לא רק על ארור המן וברוך מדרכי לבד. וצ"ל מיישב דלפי ראות קשה מאוד, דהגם דמשהכר הרבה, אעפ"כ ידע בין ארור המן לברוך מדרכי, חוץ אם מגיע לשכרותו של לוג, אבל לזה נראה שלטעות בכל הדברים האלו נקל מאוד.

L

סימן תצב

טעם למנהג ישראל לעשות סעודת פורים סמוך לערב ונמשך בערב

ח) נראה ליהן טעם וסמך נכון למנהג ישראל כי הורה הוא, על מה שנהגו לעשות סעודה פורים אחר מנחה, כדחובת ברמ"א (סי' תרנ"ה ס"ג) וז"ל: ונהגים לעשות סעודה פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו זבילה, ומתפללים מנחה בעוד היום גדול, ורוב הסעודה לריכה להיות ציוס וכו', ומי שרואה לעשותה תמיד בשחרית הרשות בידו עכ"ל, משמע שהעיקר הוא לעשותה אחר מנחה, רק שיש לו רשות לעשותה גם בשחרית. ויש לתמוה קצת למה לא נהגו לעשות הסעודה בצלבים בעינומו של יום, ולמה ממהוים עד עת ערב. ויעוין ברמ"א (שם סק"ה) טעם לזה בשם החב"ד (סי' ק"י).

ויש להוסיף טעם נוסף, כי העולם ערודים במשח ומתן, וזהו השמחה שלהם לישא וליתן ולהריות, ואם יתעסקו בסעודה לא יהיה להם פנוי לשמחה, כי מהשצותם על המסחר, רק לעת ערב, כמעט כלה רוב המסחר ומשח ומתן של איהו יום אז פנוים לשמחה.

ועיקר הטעם ז"ל עפ"י דאיהא במסכת שנה (ק"י ע"א) אמרו ליה בני רב פפא בר אבה לרב פפא, כגון אן דשכיח נן בישרא והמרה כל יומא במאי נישנייה, אמר להו אי רגיליתו לאקדומי אחרוב, אי רגיליתו לאחרוב אקדמוה, נראה בעליל שפ"י שמאחר הסעודה ואינו אוכל אותה בזמן שרגיל בכל יום ניכר צרה שסעודה זו פרעיה היא לתכלית מכיון ולכן אוכל אותה, ולא מטעם להשביע רעבונו, או לאכול להענוג. והנה ידוע שסעודת פורים לריכה היכר שהיא לשם פורים, ומטעם זה אם פורים הל בשנה מאחרין סעודת פורים עד יום א' בשנה, דבשנה אם אוכל הסעודה שרגיל בכל שנה לאכול סעודה השונה אינה ניכרת שהיא לשם שמחה פורים,

ע ק ב י

ובאה אסתר, וכן ענין המן ומפלתו ע"י מיצתה היין היה, ולכן חייבו להשתכר עד כדי שיחא ניכר הנם הגדול בשתיית היין עכ"ל. וראה עוד מקראי קודש על פורים (סי' מ"ד) ובהערות שם.

כדאיהא צירושלמי מגילה (פ"א ה"ד) ונפסק בשו"ע (סי' הרפ"ח ס"ז) ויטווי"ש בעו"ז (סק"ה) וצמ"א (סק"י), וכיון שרוב העולם הדורים צעירות רגילין לאכול כל יום צער ונשתות יין, אי"כ אם יאכל הסעודה בענומו של יום צהריים בזמן שאוכלים בכל ימות השנה סעודתם הקצובה, איננה ניכרת שהיא לשם פורים, וגם אם יוסיף קנה מיני מאכלים אין ניכר כ"כ שהוא לסעודה פורים, כי בל"ה רגילין בכל השנה להוסיף מאכלים, לכן עושין הסעודה אחר מנחה, ומתפללין מנחה בעוד היום גדול כדאיהא ברמ"א, ועושין הסעודה מיד אחר מנחה, וזהו זמן שאין אוכלים שום סעודה בכל השנה, דבכל השנה אין אוכלים איזה שעה אחר חלות, וניכר שהוא לשם סעודת פורים.

צ) ברמ"א (סי' תרנ"ה ס"ג) כתב: ונהגים לעשות סעודה פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו זבילה, ומתפללים מנחה בעוד היום גדול, ורוב הסעודה לריכה להיות ציוס עכ"ל. מבוחר מדבריו דע"פ מקלט הסעודה נמשך בתוך הלילה. ובשעה שמתהיל סעודהו יודע דיימשך לתוך הלילה. ויש להמוח דהא קו"ל להלכה בשו"ע (סי' רל"ה ס"ג) דאסור להתהיל לאכול הוי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית, ואם כי דעני"ד מתהיל קודם זמן זה, מ"מ היכא שידוע שסעודהו חמשך זבילה הוי כהתהיל באיסור כדאיהא ברמ"א (סי' הע"א סק"א), וכן מוכח מגמ' פסחים (ק"ז ע"ג א). [וע"ע ברמ"א (סי' רס"ג סק"ט) ובמח"ש שם].

וצריך לדחוק ולומר שיעקר גמר הסעודה הוא ציוס, רק שממשיכים צמיני מעדנים, כגון צער ודגים ופירות ודברים המותרים לאכול קודם קריאת שמע.

סימן תצב

א. פורים שחל בע"ש וקיבל עליו שבת מפלג המנחה אם יכול לצאת בסעודה א' יד"ח סעודת שבת וסעודת פורים.

ב. מי שלא קרא מגילה ולאחר קבלת שבת מבעוד יום השיג מגילה אם יכול לקרותה בברכה.

ה) באחד שהתחכם צפורים שחל להיות צ"ש, דאם יאכל סעודה פורים ציוס לא יוכל עוד לאכול זבילה לתחצין, ולכן רואה לקבל שנה מפלג המנחה ולמעלה ולקדש ולאכול מיד, שמוחר לעשותו כדאיהא בשו"ע (סי' רכ"ז ס"ג), וכיון שעוד היום גדול, ורוב הסעודה הוי ציוס יוכל ללאת צרה ידי שניהם, סעודה פורים וסעודה שבת. אבל לדעתו אינו נכון,

א) כקושיה זו הקשה רבינו בח"א (סי' קכ"ג אות א') אדברי המג"א (סי' רס"ז סק"א) עיי"ש.

כט א. פסחים דף ק"ו ע"ג

עמרת זקנים

כט א. [שואלים בהלכות פסח] ונכשיו בנות אין לנו קרבנות בני ירוש שבבת שלפני זסה. ומכל מקום מצוה לו: אחד ואחד לעסוק ללכות פסח כל שלשים ז לפני הפסח, [כ"ג ד"ה] אבל לפי דברי זוספה בספר קמא פטרה וזה ה' כ' ד"ה והטען יך לדרוש שלשים יום אף עכשיו: וא"ל בהלכות פסח. זן הקשה הר"ן [מגלה ג' ד"ה פורים] מהא [דמגן] הניא [מגלה ג' ח' משה] קן לישראל כו'. והיר"ך. י. וראה שיש נפקא נה מעשה בספר השואל י צ"ו [ע"א] אמרו רבנן יבא שאיל לן מר כו' ולא א איהו שאיל להו בימא נלה כשדורשין לפני הרגל ללכות הרגל ולא מצי ושמעתי למסכת אחרת י ע"ש. אמ כן יש נפקא נה אשלו התלמידים זמה מהרב תוך שלשים ז קודם פסח ומתה אורים. דהוי שאלה בכללים, וק"ל:

חכמת שלמה

כט א. [ע"ה א] ש"א"ב כ"ב. עין רש"י כסוכה ט' א' ד"ה בית שמאי [אורמים] [פוסלים] כו', ובבבא קמא ק"ג א' ד"ה בריגלא כו'. וכסתריה ד' ב' ד"ה כשכתא כו'. וכברכות ל' א' ד"ה שבתא כו'. ותוספות דמגילה ד' א' ד"ה מאי כו'. וכמו שכתוב בבכורות נ"ה א'. וע"ן תוספות שם נ"ז ב' ד"ה בפרוס כו'. וי"ל דלעולם אין יום כו'. ואע"ג דבפרק קמא דעבודה זרה [ב] אמרין משום קרבן פסח, הוא הדין משום קרבנות תניגה, כמו שכתבו תוספות דבכורות הג"ל. ואף האידיא, כמו שכתבו תוספות דעבודה זרה שם [ד"ה והטען]. וראה דלאו דוקא קרבן פסח, דאמרין במגילה כ"ט ב' כמאן ולא כרבן שמעון בן גמליאל כו'. ומתחילין מיום הפורים, כמו שכתוב

הגהות והערות

כט א. ע"ן הערה ז: ז כך הוא בע"מ ומשדוקה אמר"ה ע"פ זלץ שונה ל' ויגונון [לדקו"ש]: ז בפסח פסחים ו, א זמרוס נח. ז הגירסא זלץ ודורשין, ובענינה ז"ה ה, ג. כנסתריה י, ג. זשעה ו, א. מגילה כו', ז תוספתא שם פרק ג, ז גירסא שאלין, ונותר ז"ר הגירסא שאלין, זפ"א כחונ שאלין זרשין, וע"ן ביאר הלכה: ז תימן מהדורה אמ"ר זל"ר זלץ: ז ע"יני כחוסות כחונ זל לעשר ולשמט ולמטר: ז י"ב, בתחלה כמד זמנו ועל ממנו דברי תוספות דהרי

תכט א בהלכות פסח. והוא הדין בשאר ימים טובים דורשין קודם לכן שלשים יום [כ"ח ד"ה מנ"ה]. וכן כחז מהרש"א כסוכה דף ט' ע"ג ד"ה כפרש"ן, [כ"ד וכן הוא בזכורות פרק ט' נח. א]. ועכשיו נוהגים לדרוש בשבת הגדול ובשבת שובה, והעיקר להורות לעם ה' דרכי ה' ללמד המעשה אשר יעשון. ומהרי"ל [הקדמה, עמוד ז] היה דורש גם הלכות חג בשבת שובה. ומשמע בפרק קמא דמגילה [ד' ח' א] דז"ס טוב עמנו מחייבים לדרוש בענינו

הלכות פסח

סימן תכט

שאינן נופלין על פניהם כל ניסן, ובו ב' סעיפים:

א. [א] [א] [א] שואלים א [א] בהלכות פסח

ואם נשאל ממנו בהמה ומתה נפטר, דהוי שאלה בצעלים. איקפד רבא, אמר להו לאפקועי [ממונא] [ממונא] קבעימו, אדרבה אמון שאלתון לי דאלו אנא מצי לאשתמוטי ממסתמא למסתמא. פירוש [רש"י ד"ה אמון], כשאינן חפץ להסתיל בצמכתא אחרת שלא תשכח ממני איך אתם יכולים לתמות בידו, אמון לא מצינו לאשתמוטי. ולא היא, אישיו שאלו להו ציומי דכלה, כשדורשין לפני הרגל בהלכות הרגל דלא מצי לאשתמוטי למסתמא אחרת, ואינהו שאלו ליה בשאר יומי. וא"כ יש נפקא מינה לענין אם שאלו התלמידים בהמה מהרב מוך שלשים יום קודם פסח ומתה פטורים, דאותו זמן הוא משועבד להם והוי שאלה בצעלים, כן נראה לי נכון. בבורר כחוב הלכך שלשים יום קודם פסח חל עליו חובת הניעור. והוא גמרא [פסחים] פרק קמא דף ק' ע"ג. וקשה מאי שייכות יש מזה לזה דמלה זה בזה. ונראה לי דלפי מאי דאיתא הגירסא בגמרא [ע"ה] שאלין ודורשין בהלכות פסח כו', וכל"ל צטור, ונראה פירושו דשאלה היינו מה שיזכרונו לעמיד ביום הפסח, ודורשין היינו מה שצריך לאותו יום. וזה מצינו בלימוד שזכר שם הגמא קמא מפסח ראשון שעמד זו משה ומזהיר על פסח שני, והקשו שם התוספות [ע"ה ד"ה ומזהיר] דהא ע"י שאלה החוקק ליה לומר להם, ומירצו דמכל מקום לא היה צריך להאריך אלא אל חשעו פסח ותו לא, עכ"ל. הרי שדרש משה שיעשו פסח שני, מזה למדו הדרשה שהחכם דורש מעצמו, והיינו מה שצריך עכשיו לזכור הפסח בזמנו, דהיינו שמה דרש שיעשו פסח שני. וצריך שלשים יום מפני הקרבן לזכורו בזמנו, כמו שכתב צ"י [ד"ה מנ"ה], ומזה למדו לשאר הלכות פסח בלא הקרבן כמו שכתבו התוספות פרק קמא דע"ה [ע"ה ד"ה והטען] דעתה אע"פ שאין קרבן בעינין שלשים יום כמו בקרבן, וי"ל [וא"כ צריך] [ע"ה] לומר דגם בשאר הלכות יש צורך עמה לדרוש מה שיש חיוב מהיום, וזה לא ממצא כי אם במי שיוצא מצינו קודם הפסח ששיעורו שחייב לזכור מאותו יום אם הוא מוך שלשים, וזה דבר נכון לפע"ד:

ביאור הגר"א

בפרק קמא דסנהדרין י"ב ב', וכמו שכתבו תוספות דבכורות הג"ל. ומכל מקום בעצרת אין צריך, כמו שכתוב בסוף פרק ב' דבכורות [ו] ב'. וע"ן רש"י שם ד"ה שכתא כו' ותוספות ד"ה תרי כו'. וכן אמרין בבבא מציעא פ"א א' איכא כו'. וכמאן דאמר בבכורות שם באחד בסיון אידי דלא נפיש כו'. ומכל מקום מאחד בסיון יש להקדים. והוה שכתוב במגילה שם [ו] א'. מאי אריא כו', וכשמע אף בעצרת, והיינו לכל אחד כדאית ליה. ובירושלמי בפרק קמא דפסחים הלכה א' שואלין בהלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג בבית וועד קודם שלשים יום, אלא דשם כתנא קמא: [ב] [יג] [יג] ופגנה בר הדיב. ירושלמי פרק א' דבבא בתרא [הלכה ז] שנים עשר חדש לחיטי דפסחא, בין

מהצית השקל

תכט א. [כ"ח א] בהלכות פסח. והוא הדין בשאר ימים טובים. לאפקוי מרעת הרב ב"י [ד"ה גיאי] דסבירא ליה דוקא בפסח בעינין שלשים יום משום דהלכתא רבתי לפסח, מה שאין כן בשאר ימים טובים. ועוד, כמו שכתבו התוספות [ע"ה ד"ה ב' ד"ה והטען] דבפסח מהאי טעמא בעינין שלשים יום משום קרבן. אע"ג דלביקור ממזמין סיג בארבעה ימים, מכל מקום צריך זמן לחקור למצוא בהמה הראוי לו ותמימה. ואף בזמן הזה דליכא קרבן, מכל מקום נשאר תקנה ראשונה, ומצינו כהאי גוונא טובא, וזה שייך דוקא ביום טוב של פסח דכל אחד צריך לקרבן פסח, מה שאין כן בשאר ימים טובים. ועל זה חולק מ"א דהוא הדין בשאר ימים טובים כע"י שלשים יום לדרשה, והא דחוכירו במפורש דוקא פסח משום דמיניה ילפינן כדאיתא בפסחים דף ר"ו ע"ב שהרי משה עמד בפסח ראשון והזהיר על פסח שני להאגשים הטמאים בפסח ראשון ושאלוהו למה נגדע מלהקריב קרבן ה', והיה די אם היה משיב לשאלתם כיון שהם טמאים אסורים לעשות פסח ראשון, והוסיף להודיע להם שיעשו פסח שני, ובין פסח ראשון לשני יש שלשים יום, אלמא דשלושים יום לפניו יש לדרוש, ומפסח ילפינן לשאר ימים טובים: זכן כתב רש"י בפ"ה דף ה', אהא דתנן תוסה סוכה ישנה בית שמאי פוסלים ובית הלל מכשירים. ותנן שם איהו סוכה ישנה, כל שעשאה שלשים יום קודם לחג הסוכות. ופירש רש"י טעמא דבית שמאי דבעינן שיעשה הסוכה לשמה, אבל עשאה סתם פסולה, אבל אם עשאה תוך שלשים לחג כיון דשואלין בהלכות חג סתמא עשאה לשמה. ומהו כתב מהרש"א דמוכח דלא כהרב ב"י, דמהו מוכח דגם

→

←

בכורות זכאן חזון ג"א
מכון ירושלים

של יום, כגון צפספה ביציאת מנרים, עיין סס גני פורים שחל בשבת: **ב** שנים עשר חדש. והוא הדין העני הדר פה שנים עשר חדש מחויבים ליתן לו (נ"י צורה דעה סימן רנ"ו ד"ה גרסין בירושלמי). וכחזק הסמ"ק [סימן רמח] האידנא שלשים יום. והעולה שבת [סוף ס"ק א] לא עיין סס. ונראה די דעני שאינו דר פה שלשים יום מכל מקום מחויבים ליתן לו לאכול מנה, אלא שאין נותנים לו חטים: **ג** בכל חדש ניבן. (י) מפני ששנים עשר נשאים הקרינו י"ג ימים, וכל יום הקרינו הוא יום טוב שלו, ואח"כ ערב פסח ופסח ואסרו חג, א"כ ילא רוב החדש נקדושה, לפיכך עושין כולו קדש. ועיין סימן תקפ"ט [סעיף ג] וסימן ת"כ [סעיף ג בהגה] ותקפ"ג [בהגה] ות"ע [סעיף א], ללא כעולת שבת [פ"ק ב]: **ד** בצבור. משמע דסנירא ליה דמענית יחד שרי, כמו שכתב

א קודם לפסח וז' (ב) שלשים יום: הגה (ב) (א) ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לזורך פסח וכל מי שדר בעיר ב וז' (א) שנים עשר חדש לר"ך (ז) ליתן לזה: **ב** אין נופלים על פניהם ג בכל חדש (י) ניבן ואין אומרים (י) צדקתך בשבת במנחה (א) ואין מספידים בו ג (ז) ואין מתענין בו ד וז' להזכיר **ד** בצבור (ב) והבכורות מתענים בו בערב פסח: שמתענין שני וחמישי של כל השנה שאותם מתענים אין (י) מתענים בניסן. וקשה, למה זכר שני חמישי שני, לא היה לו להזכיר רק שני חמישי. ומו קשה לי, למה מלה את הפענומים אלו בימי פורים,

חק יעקב

א קודם לפסח. וכן ביום טוב עצמו שואלין ודורשין בענינו של יום, כדאיחא בפרק קמא דמגילה (ד. א). וכן כתב המ"א [ס"ק א]. והב"ח [סס] מתמיה על מנהגינו שאין אנו דורשין בפסח ושאר ימים טובים עצמם, לכן כתב דמה שאמרו בבירייתא [מגילה לב. א] הלכות פסח בפסח והלכות חג בחג לאו ביום טוב עצמו קאמר, אלא סמוך לפסח וסמוך לחג, כהא דאמרינן [ראש השנה טז. ב] חייב אדם לטהר עצמו כרגל דפירושו סמוך לרגל, והוא הדין כאן, וכן הוא בהדיא ברוקח סימן רמ"ד, ע"כ. ותמיהה גדולה הוא לפירושו "מאי מקשה הש"ס ריש מגילה (ד. א) על הא דאמרינן פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום, מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי דתניא משה חיקן לישראל שיהו שואלין ודורשין וכו'. ומאי קושיא, הא התם לאו בחג עצמו דורשין רק סמוך לחג, ופורים שחל להיות בשבת דורשין באותו יום דוקא לפרסם הנס, לפי שאין קורין מגילה משום גזירה שמה יעבירוה ארכע אמות ברשות הרבים. אלא ודאי פשוט דביום טוב עצמו קאמר. ומה שכתב הב"ח שכן הוא להדיא ברוקח סימן רמ"ד, אנכ ריהטא כתב כן, ושגגה גדולה הוא להמעין ברוקח שם, ואדרבה משמעות הרוקח שכתב דז"ל, אף על פי שדורשין הלכות חג בחג, יש לדורש שלשים יום קודם הרגל. משמע דבחג עצמו ושלשים יום [קודם] ג"כ יש לדורש. ומה שכתב הרוקח שם בלשונו הלשון סמוך, כוונתו דסמוכין קרריש בקרא, כמבואר שם היטב בדבריו, ולא כמו שהבין הב"ח, ודוק. וכדי לישב מנהגינו שאין דורשין בחג עצמו, נראה לי דסומכין על הפיטויין וקריאת התורה, וכן משמע בסמ"ג עיין סימן י"ט. וגם מה שמתמיה עוד הב"ח [ד"ה כתב] על מנהגינו שאין אנו דורשין שלושים יום קודם פסח רק בשבת שלפני פסח שקורין שבת הגדול, עיין שם

שואריך. ובאמת לא קשה מידי, וכמו שכתב הראב"ן פרק (קמא) [בבבא] דמגילה והרוקח סימן רמ"א וכלבו סימן מ"ו ובבבא [סימן לה] דלכך קורין פרשת פרה משום שאמרו דז"ל שואלין ודורשין בהלכות פסח שלושים יום מקודם, על כן קורין פרשת פרה הלכות טומאה וטהרה להזכיר שיעשה פסח בטוהרה, וכן בפרשת החודש שהוא ענינו של פסח. הרי להדיא דיוצאין בקריאת פרשיות הללו, וכל שכן בפיוטים שיש בהם הרכה דינים והלכות, ומנהג של ישראל תורה היא. וכתב המ"א [ס"ק א] ועכשיו נוהגין לדרוש בשבת הגדול אף כשאין חל בו ערב פסח, ובשבת שובה, והעיקר להורות לעם ה' דרכי ה' ללמוד המעשה אשר יעשון: **ד** שלשים יום. ומתחילין מיום הפורים עצמו, כדמשמע פרק קמא דראש השנה (ו. א). וכן כתבו תוספות בבכורות דף נ"ז ע"ב ד"ה בפרוס הפסח וכו', עיין שם שהאריכו בזה: **ד** ענים עשר חדש. וכתב המ"א [ס"ק ב] והוא הדין שאין נותנין לעני חטים אלא א"כ שדר בעיר י"ב חודש. וכתב בסמ"ק סימן (רמ"ז) [ומה] דהאינדא שגי בשלושים יום, וכן כתב הרב ביורה דעה סימן רנ"ו [סעיף ה]. ואם דעתו להשתקע הוא כנאשי עיר מיד, כמבואר שם ביורה דעה, ועיין בחו"מ בסיומן קס"ג [סעיף ב בהגה]. והרב קיצר כאן, וסמך עצמו על עיקר הדין ביורה דעה, ובתנח"ט טרח בכל זה בספר בית הלל שם [ס"ק א], ע"ש. וכתב עוד המ"א דאף כעניים דעלמא שאין נותנים להם חטים מכל מקום נותנים להם מצה לאכול, עכ"ל. ופשוט הוא, כדון המחויי לעניים דעלמא. ומנהגינו פה לחלק קמח ולא חטים: **ה** להזכיר בצבור. פירושו, דאין מוכריין התענית בצבור, אבל מכל מקום היחיד שנהג להתענות שני חמישי שני מותר להתענות בו לדעת המחבר. ומנהגינו כרמ"א שאין להתענות כלל:

באר היטב

ב שנים עשר חדש. עיין סס גני פורים שחל בשבת: **ב** שנים עשר חדש. והוא הדין העני הדר פה שנים עשר חדש מחויבים ליתן לו (נ"י צורה דעה סימן רנ"ו ד"ה גרסין בירושלמי). וכחזק הסמ"ק [סימן רמח] האידנא שלשים יום. והעולה שבת [סוף ס"ק א] לא עיין סס. ונראה די דעני שאינו דר פה שלשים יום מכל מקום מחויבים ליתן לו לאכול מנה, אלא שאין נותנים לו חטים: **ג** בכל חדש ניבן. (י) מפני ששנים עשר נשאים הקרינו י"ג ימים, וכל יום הקרינו הוא יום טוב שלו, ואח"כ ערב פסח ופסח ואסרו חג, א"כ ילא רוב החדש נקדושה, לפיכך עושין כולו קדש. ועיין סימן תקפ"ט [סעיף ג] וסימן ת"כ [סעיף ג בהגה] ותקפ"ג [בהגה] ות"ע [סעיף א], ללא כעולת שבת [פ"ק ב]: **ד** בצבור. משמע דסנירא ליה דמענית יחד שרי, כמו שכתב

א קודם לפסח וז' (ב) שלשים יום: הגה (ב) (א) ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לזורך פסח וכל מי שדר בעיר ב וז' (א) שנים עשר חדש לר"ך (ז) ליתן לזה: **ב** אין נופלים על פניהם ג בכל חדש (י) ניבן ואין אומרים (י) צדקתך בשבת במנחה (א) ואין מספידים בו ג (ז) ואין מתענין בו ד וז' להזכיר **ד** בצבור (ב) והבכורות מתענים בו בערב פסח: שמתענין שני וחמישי של כל השנה שאותם מתענים אין (י) מתענים בניסן. וקשה, למה זכר שני חמישי שני, לא היה לו להזכיר רק שני חמישי. ומו קשה לי, למה מלה את הפענומים אלו בימי פורים,

שערי תשובה

תכט (ג) שנים עשר חדש. עיין באר היטב. ועיין מחזיק ברכה [אורח ח] בשם עבודת הגפן [הגדה של פסח חידושי דינים של איא וציל דיני קניית חטים לעניים אות א] אם עשו שבעה טובי העיר נדבה בבית הכנסת לצורך חטים, והיו ארוחים, אין לגבאים ושבעה טובי העיר מאותו העיר להייבם, כי הם נותנים בעירם. [שם אות ה] ומי שנדר לצדקה תוך שלשים יום קודם הפסח, שרי ליקח מזה חטים לעניים. [שם אות ה] אף במקום שקביעות חיטי דפסחא בפרטות, [ואין] [אין] כוללים אותם בכלל צדקות כל השנה (והטעם לפי שנחתים מזה גם לחלמדי חכמים עניים שגנאי להם לקבל צדקה). [שם אות ה] ואם גבו לצורך חטים והותירו, אין לשנות לדברים אחרים, אלא יתנו לעניים לשאר צורכי הפסח, ע"ש. וכתב בסוף ספר וועד לחכמים" בקונטרס טוב עין [סימן יא אות עו] כתב שאם קנה בית דירה אפילו תוך י"ב חדש השוב כאנשי העיר, ואם שכר בית דירה לי"ב חדש אפשר קודם י"ב חדש הוא כאנשי העיר, עיין שם שכתב כן וריב"ש סימן קלב] בשם קצת מפרשים. ועיין בחו"מ סימן קס"ג [סעיף ב בהגה]:

ב טור בשם מלא כחזו (י) ומטבת סופרים צפרק במלא [הגלה א-ד] וכן כחז הרוקח סימן רמ"ה: **ג** ב"י [ד"ה ועל מ"ש ריש ויתן] בשם מסכת סופרים שכידיו [סס]: **ד** פירש הב"י [סס] שהתלמידים שנותנים להתענות שני חמישי שני מפני חילול השם וכו' כדלקמן סימן תק"פ [ספיף ג] גם בניסן מתענין וכו', עכ"ל. וכבר כתב הרמ"א בהג"ה המנהג:

ציונים דרמ"א הכפ (א) אור ורוע [מ"ב סימן רכז ע"ג ירושלמי נבא במלא פ"א הלכה ד]:

הגהות והערות

- [א] ספרדורה יעשין תפי' ואלין כחזו "לפרושי" חפי' דל"כ מא"י:
- [ב] ודמינו איהא סמך:
- [ג] בכאר היטב לר' ישעיה ז"ר אברהם כחז "מחויבין לדרוש" פפי' לשון המ"א:
- [ד] בספר ועל לחכמים - שם הגדולים להחיד"א דסו"ר מדפס נסופו הקונטרס טוב עין:
- [ה] עיין ר"ש הלך [וא"ת] סימן ל' עין סימן תק"פ [סעיף ג] ובסימן ת"כ [סעיף ג בהגה] [וא"ת] [בהגה]: [ג"י] (א) אפנה כטור וצדקה א"כ סמוך "בכל חדש ניבן", אלא עד אחרת מן או עד אחר אחרת מן, ועיין משנ"ז טוף אות ג. ועיין מהניסן דק"ק ורמ"א סימן סט ובהגה ג:
- [ז] מה שכתב שיעיל ביום י"ג יתא ציפה מואר שם. היפה מואר שלפניו נבדרש רבה מהדרות ילנא אינו אלא קילו, ויפה מואר השלם המילה וצדקה פדשה ג' דענין בע"ו בניסן". ועיין שם בפדשה מה אוח ג' אריסית גדולה אי בשלטי למילה בלא המלאכה או ביאת המלאכה והמילה היפה בואתו יום: [ד] בכמה כמ"י כחז קצת מומור:
- [ח] הציין סימן קל"א ליתא נמקתא כמ"י:
- [ט] עיין גינה ורדים לו"מ כלל ד סימן י"ז (הוצא בהגהות רעק"א):
- [י] חוקי עפי' לשון מסכת סופרים שם וק"ל על מענית

פרי חדש

בפירקא דההיא דוקא הלכות חג בחג וכדאיתא בסוף פרק בני העיר, אלא מיירי בתלמידים של בית המדרש ששלשים יום מקודם היו שואלים בענין ונוזקין להם, והכי איתא בירושלמי בפרק קמא דפסחים [שם] שואלין בהלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג בבית וועד קודם שלשים יום, ע"כ:

אי נמי י"ל דמעיסקא לא קשיא מידי דבסוף פרק בני העיר לא נחית אלא לומר דדורשין הלכות פסח בזמן פסח ואילו מאימת זמן פסח מקרי לא קאמר, ובפרק קמא דפסחים אשמועינן דשלשים יום מקודם דרשינן בפירקא דהלכות פסח בזמן מיקרי שלשים יום קודם, והכי משמע בפרק בני העיר [מגילה כט, ב] גבי באחד באור משמיעין על השקלים, וכן נראה מדברי התוספות פרק קמא דמגילה [ד, א ד"ה מאי] שהבאתי לשונם לעיל [ד"ה ומיהו], וכן מוכח בפרק קמא דסנהדרין [יב, ב] דהא דאמרינן התם דאם עברו ביום שלשים של אדר מעובר פרכינן מכדי מפוריא לפסחא תלתין יומין הוו, ומפוריא דרשינן בהלכות פסח, וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה אתי לזלזולי בחמץ וכו', ואם איתא דלא מידריש בפירקא אלא דוקא בבית וועד וכדכתיבנא בשם הירושלמי, הרי אין הדבר מסור לכל אלא לחכמים ולא אתו לזלזולי, אלא ודאי משמע וגם בפירקא דרשינן תלתין יומין מקמי פיסחא, וכן פירש רש"י ז"ל שם [נד"ה ומפוריא] בבירור, וכן בפרק בתרא ד[בבא] קמא [קיג, א] אמר רב נחמן לא ייהבין זמנא לא לבני כלה בכלה ולא לבני ריגלא בריגלא, ופירש רש"י [ד"ה] בריגלא באין לשמוע הלכות הרגל קודם הרגל שלשים יום, ע"כ. ותירוצי זה יותר נכון ע"פ הש"ס דילן דדוק:

ר"ש משתבשין לומר דבורים מיקרי השואל בהלכות בפסח שואל כענין, דהא לא משכחתי שלשים יום בלא יום פורים עצמו. ולא מילתא היא מכמה טעמי, חדא שכן דרך רז"ל ליקח חשבון שלם ובמקום כ"ט נקטי שלשים, ותו בזמן הראיה משכחתי לה זימנין שלשים יום, ותו דלמקומות שקורין בי"ד הוי שלשים ממש, אבל במקומות שקורין בט"ו פשיטא דבו ביום שואל בהלכות פסח מיקרי שואל שלא כענין וזה פשוט: [

יפה שכתב [בהנהגה] וכל מי שדר בעיר י"ב חדש צריך ליתן. הכי איתא בירושלמי בפרק קמא ד[בבא] בתרא [הלכה ב] והכי איתא התם בין לישא בין ליתן, ופירש בב"י יו"ד סימן רנ"ו [קצ, א דבור ראשון] שרוצה לומר בין לעשיר לפרוע בין לעני ליקח ממנו, והביא בשם סמ"ק [סימן רמח] שעתה מרוב הגלות נהגו העם דין שלשים יום:

זאתו מספידין בו וכו'. כל זה הוא על פי המנהג, ויש לו סמך בפרק בתרא דמסכת סופרים [הלכה ב] והכי איתא התם אין מתעניין בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם לי"ב יום לכל שבט ושבט וכל אחד היה עושה בימיו יו"ט וכו'. וכתב הב"י [ד"ה והכין] דהכי פירוש, אין מתעניין בכל חדש ניסן מאחר שבאחד בו הוקם המשכן, וכי"ב ימים שאחריו הקריבו הנשיאים קרבן ואח"כ חג הפסח שבעה ימים, הרי רובו יצא בקדושה והילכך אין להתענות בו כלל, ע"כ. ולפי זה אע"ג דלא נקט במסכת סופרים אלא אין מתענים, משם יש ללמוד להספד, שהרי

סימן תכט

א איתא בפ"ק דפסחים נ, א] שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, מאי טעמא שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני. וכבר כתבו בתוספות [שם ע"ב ד"ה ומוהרי] שאע"ג שעל ידי שאלתן נזקק לומר להן, מכל מקום לא היה צריך להאריך אלא אל תעשו פסח ותו לא. וכן נראה מדקדוק לשון רש"י ז"ל [שם ד"ה שהרין] והתוספות בפרק בתרא דבכורות [נו, ב] אמתניתין דשלש גרנות למעשר בהמה [בפרק קמא דעכו"ם] כתבו דעיקר מה שדורשינן בהלכות הרגל קודם לרגל אינו אלא מפני הקרבנות [כדמשמע בעבודה זרה ה, ב]. ואעפ"כ תקנה ראשונה לא זזה ממקומה ואפילו האידנא דליכא קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום כדמוכח בהדיא בפרק קמא דסנהדרין [יב, ב], וכן כתבו הפוסקים לענין איסור מלאכה בערב פסח אחר חצות כדלקמן בסימן תס"ח: [מג"א ס"ק א]:

ומיהו איכא למידק עלה מהא דגרסינן בסוף פרק בני העיר [מגילה לב, א] וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין אותם כל אחד ואחד בזמנו, משה חיקן להם לישאל שיהיו שואלין ודורשינן בעניינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג. ומשמע דוקא בפסח אבל מקמי פסח לא, והוה מצי לשנויי דההיא דפרק קמא דפסחים הוא למדרש במידי דקרבנות וכדכתיבנא בשם התוספות ז"ל, וכן תירץ בב"י [ד"ה תניא] ועוד תירץ דההיא לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוינו במועד ההוא, וגם כן לדרוש בדברים שאסור ומותר ביו"ט, אבל שאר הלכות קודם לפסח שלשים יום ובסוכות יום או יומים, ע"כ. אלא שכל זה אינו מחוור, דהא ודאי הא דקתני בפרק קמא דפסחים [שם] שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, לאו דוקא פסח והוא הדין שלשים יום קודם חג וכן עצרת, וכן מוכח בהדיא בפרק קמא דסוכה [ט, א] במתניתין דסוכה ישנה שכתב רש"י ז"ל שם [ד"ה בית שמאי] דבתוך שלשים לחג כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום סתם העושה סוכה לשם חג הוא עושה. והכי מוכח בירושלמי בפרק קמא דפסחים [הלכה א] ואכתבהו בסמוך [ד"ה ולכן] כסייעתא דשמיא. וכן נראה מדברי התוספות פרק קמא דמגילה [ד, א ד"ה מאי] שכתבו אהא דאמרינן התם פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשינן בעניינו של יום, ופרכינן מאי איריאי פורים אפילו יו"ט נמי דתניא משה חיקן וכו', וכתבו בתוספות ז"ל וז"ל, מאי איריאי פורים אפילו יו"ט נמי, נראה לי דהכי פרושו מאי איריאי פורים דאין דורשינן בו מקודם לכן שלשים יום דמשום הכי לדרוש בו כיום אפילו ביו"ט ודרשינן שלשים יום לפניו, אפילו הכי דורשינן בו כיום כדתניא וכו'. פירוש לפירושם, הוקשה להם דמאי פריך הש"ס מאי איריאי דילמא נקט פורים לרבותא וכל שכן שאר יו"ט, ולכן כתבו דהכי פירושו וכו', מכל מקום מדבריהם למרנו שבכל יו"ט שואלין מקודם שלשים יום, והכי משמע מדברי רש"י בפרק הגוזל בתרא [ב"ק קיג, א ד"ה בריגלא] ואכתבם בסמוך [ד"ה אין]. והא דנקיט בפרק קמא דפסחים [שם] שואלין בהלכות הפסח הוא לפי דמניה ילפינן לכולהו רגלים, והכי משמע קצת מהא דתנן בפרק בתרא דבכורות [נה, א] בפרות דמי כדכתיב ויזרח וכו'. וזהו שכתבו בריגלא וכו'.

שיל"ת

ספר

התם סופר דרשות

השלם המפואר

כרך שלישי: פרשת שקלים, ערב ר"ח אדר, ז' אדר, פרשת זכור, פורים, פרשת פרה, פרשת ההודש.

מרבנו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו, בוצינא קדישא, חסידא ופדישא, ריש מתיבתא וריש גלותא, מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת והידושי התם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה, ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יוצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת דרשות, תיקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת מכתבי יד, כותרות משנה, קיטוע ופיסוק, פתיחת דאשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

ויליף ליה מדאלישע דאמר ליה [ל]אליהו (מ"ב ב' ט') ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, ומשה נתקנא חלילה.

וידוע שאינו יודע, וכל מי שלא הגיע לכך אינו מבין, וחושב שהוא יודע ושלמד כל צרכו.

למה נענש יהושע, ומה העונש בחולדת הספיקות

וליהגירסא תשש כחו של יהושע קשה מאי טעמא לתשות כחו. ב' קשה ממ"נ, אי באמת הוצרך יהושע לשאול ממשה רבינו ע"ה ומחמת גאווה וגודל לבב אמר כלום הנחתך שעה אחת, אם כן רע ומר לחשוב כך על יהושע בן נון מנהיגם של ישראל, וכן לא יעשה, ואם לא היה צריך לשום דבר למה נענש, מה הו"ל למיעבד, לומר צריך אני הלכה פלונית והוא לא צריך לה, וכי ישקר. ג' מה עונש יש בשנולדו לו ז' מאות ספיקות, ממ"נ, אי כבר שמעם ועתה נסתפקו לו מחמת שכחה אם כן היינו שכחה, ומאי טעמא לחלק נשתכחו ג' מאות הלכות ונולדו ז' מאות ספיקות, הלא הכל היה בכלל שכחה, ואי עדיין לא שמעם מעולם, אם כן לא נולדו לו הספיקות היום, שהרי עדיין לא נודעו לו מעולם, וזה תימה שמעולם לא נחעזר על ספיקותן עד עתה, אם כן אין זה עונש, אדרבה זה הוא בירור ענין ההלכות, וכל מה שאדם מברר הלכה כל עוד יותר נולדות לו ספיקות כמובן לכל מבין ויודע.

למה תשש כחו של משה כשראה שתלמידו הגיע למעלתו

וליישב כל זה נקדים לומר, דתורתינו הקדושה אין סוף ותכלית, וגם משה רבינו ע"ה לא עמד על סופה, שהרי שער נו"ן שבבינה לא נתגלה לו (ר"ה כ"א ע"ב), אלא שמשה רבינו ע"ה הבין

למשה לא נתגלה הכל אלא שחבן וידע שאינו יודע, ומי שלא הגיע לכך חושב שלמד כל צרכו

7 אבל יובן רק בהקדם, כי ידוע הוא דאמרי חז"ל (ב"מ צ"ז ע"א)

כמה המיות במאמר אב"י דקריבו ליה שיהין צעא דשיתין מיני קדירה וכו' כיום הפסח הרב שאור לתלמוד, אך השואל בפורים בהלכות פסח הוה שואל שלא כענין

ג. עיין בחינות עולם וכו' ידעה הפנימי י"ג מ"ה: "הכלית הידיעה שנדע שלא נדע". ומובא גם בשל"ה פרשת עקב תורה אור (ע"ס ג') ד"ה ומי. ד. עיין או"ח סימן תר"ב סעיף ו' ברמ"א.

דבכולי שתא התלמיד שאול להרב, כי הרב יכול לשנות ממסכת למסכת, ועל כרחו של תלמיד יעסוק באותה המסכת שירצה הרב, משא"כ בפרקי דכלה דהיינו שלשים יום קודם הפסח, אזי הרב שאול לתלמיד, וצריך ללמוד עמו באותו המסכת דווקא אם ירצה התלמיד, ועיין טו"ז אור"ח ריש סימן תכ"ט (סק"א). וכתב פרי חדש שם דיש משתבשין לומר השואל בפורים בהלכות פסח הוה שואל כענין, משום דליכא שלשים יום בלא פורים, ומטיק דשבוש הוא, דביום קריאת המגילה הו"ל פסח שואל שלא כענין ע"ש. ומטעם זה נ"ל שתקנו מדרכי ואסתר דבאלו אמרו מקדימין ולא מאחרין (מגילה ה' ע"א), ולא יעבור כתיב (אסתר ט' כ"ז), מטעם זה שלא לפחות עוד מימי דרשה דחג הפסח, כי אם יקראו המגילה בשיתסר ושיבסר יהיה השואל או בהלכות פסח שואל שלא כענין, ולא רצו ליגע בימים השייכים לפסח, על כן תקנו להקדים וק"ל.

והשתא א"ש, ואומר דאביי כי הוה נפיק מבי רבה הוה שבע בדברי תורה, וחשב שכבר מילא כרסו ומצא כדי מרתו, והיה שמח וטוב לב ביום הפורים, כי זה כל עיקר שמחת התלמידי חכמים, וכי מטא להתם קריבו ליה שיתין מיני בשולא בשתין צעא, הרצון שפלפלו עמו כשתין מסכתות שהוא ש"ס כולו, וכל מסכתא נקרא צעא וקערה למה שבתוכו, ואכל מיניה שיתין פלוגי, פירוש למד ממנו בכל

שיתין מיני בשולא היינו שפלפלו עמו בששים מסכתות, ובסוף פסחים סוגיא דצלי קדר

מסכתא דבר חדש מה שלא ידע עדיין, ואירע לו מקרה שהמסכתא האחרונה שפלפלו בה היה מסכתא פסחים סוגיא דצלי קדר סוף פרק כל שעה (מ"א ע"א). [והמעין שם בתוס' ד"ה איכא בינייהו צלי קדר, יבין כי מדאצטריך צלי קדר מוכח כאביי דלוקין על לאו שבכללות, ועיין מה שכתב מהרש"א, ואין כאן מקום להאריך בזה, מ"מ היה לו לאביי לב שמח מזה הפלפול].

והנה בכל מסכת ומסכת מכל סי' מסכתות אפילו אי היה אביי רוצה לעסוק בה יותר לא היה הדבר ברשותו, כי הוא שאול להרב, והרב יכול לשנויי ממסכת למסכת, אך בהגיע למסכת פסחים אמר בעי למיכס צעי בתרא, שהוא היה סובר דפורים הוה שואל כענין מפסח, והרב שאול להתלמיד, ולא רצה אביי לזוז משם עד שיגמור כל המסכת, ורמז לן הש"ס דהוא בעי למיכס, אבל באמת לא עשו רצונו בזה, דקיי"ל כפרי חדש הנ"ל דביום קריאת המגילה השואל בהלכות פסח הו"ל שואל שלא כענין.

אביי לא רצה לזוז ממסכת פסחים דסבר שמפורים הוה שואל כענין, ולא עשו רצונו דלא קיי"ל כן

והנה מה דאמר כי הוה נפקא מבי מר הוה שבענא הוא לאחד משתי סבות, או לקוצר המשיג אשר על כן חושב שיודע אעפ"י שאינו יודע, או לעומק המושג כי התורה עמוק עמוק מי ימצאנו, ומכש"כ בצירוף שניהם קוצר המשיג ועומק המושג. על כן אמר היינו דאמרי אינשי כפין עניא ולא ידע, לקוצר המשיג אינו מבין כי

מתחילה חסב שכבר שבע או לקוצר המשיג שאינו מבין שעדיין אינו יודע, או לעומק המושג התורה

עדיין צריך לה ואי נמי לעומק היינו דווחא שנראה לי ב חנ

הנה כי כן ע"ה ש יש בזה ב' כו שכבר למד ו שאין אדם נ כחול ימים, השכחה שואי וכבר כתבנו י הוא ההתדבק כן מכל שכן ו מש מאהלו ו כן לכבודו ה ואנכי דבק ב כתבת ויהושע האהל. אמננ רבינו ע"ה, ב כאן ספיקות, ולא ידע, ורע החביב הממי שיחשוב שכו

ונראה דב' תש מטעם הנ"ל, כחו על שגרו והיות כי אי כל שהיא, נ נשערה מאוז

יהושע אמר שלא שכח מלימודו, ומוטה הבין בדבריו שאין לו ספקות, ורע בעיניו שחושב שלמד הכל

יהושע נצטער בצער רב, וקיבל שכרו שנלמדו לו ז' מאות ספיקות ע"י ביהרר ענין הלכות

ה. וראה מה שכתב כרן בזה בחי' טו"ע שם אות א'.

דרוש א

בבעזה"י, פורים תק"ם לפ"ק

מיתת צדיקים -
לידת הרוח
האמיתיים

ונהפוך

הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם (אסתר ט' א). י"ל לשון ונהפוך הוא שהוא ע"ד מה שאמרו חז"ל (מגילה י"ג ע"ב) כשנפל פור באדר שמח שמחה גדולה, אמר נפל לי פור בידח שמת בו משה רבן, ולא ידע כי בז' באדר מת משה ובז' נולד משה. וצריך להבין מה טעם הקדים מיתתו ללידתו, ואיפכא הול"ל בז' נולד וכז' מת. וי"ל דודאי המן ידע כי נולד משה רבינו ע"ה בז' אדר, אך חשב כי אחר שמת ביום הזה גם כן הרי מ"מ הורע מזל היום, והוא לא ידע כי הצדיקים מיתתם הוא חיים האמיתיים, וכאילו נולד אז הנשמה, ובצאתה מהגוף דומה לה כעובר הנשמט מרחם אמו, ועיין מה שכתב כעין זה בספר שערי אורה שער וי"ו ע"ש. והיינו דלא ידע כי בז' מת משה רבינו ע"ה ואחר כך נולד באותו היום בעצמו, וגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם (חולין ד' ע"ב). והיינו דקאמר על החדש אדר שבו נהפך והיה מיתה קודם הלידה, וזהו ונהפוך הוא.

"ונהפוך הוא" -
שנמשכו
אומות 'הוא'

או יאמר על דרך הרמז, כי אותיות או"ה החסרים על ידי עמלק, אל"ף מן כס"א ה"ו מהו"ה ית"ש, המה מתהפכים, אם הוא לרעה ח"ו אזי המה בחינת הו"א, הסתר אסתיר (דברים ל"א י"ח), ואם לטובה יתהפך ונעשה או"ה

למושכ לו (תהלים קל"ב י"ג), והוא בנין בית המקדש. והיינו ונהפוך הו"א דייקא, שנתהפך לאו"ה, ועל ידי ממונו של המן נכנה בית שני (ילקוט תהלים רמז תת"ב).

חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי

(מגילה ד' ע"ב). י"ל, דהנה מה שקבעו יום הזה לשמחה יתירה, הוא על פי מה שכתב בהקדמת יוסף לקח"א משום כי ממנו נדע שגם בימי עניינו וצרותינו ואכתי עברי אחשוורוש אנן (מגילה י"ד ע"א), מ"מ לא הסיר השגחתו ממנו לכלותינו ח"ו. ולזה הטעם נ"ל שדקדקו כל כך בשתיית יין, משום שלא נברא אלא לנחם אבלים ולמרי נפש לפכח דעתם (עירובין ס"ה ע"א), להורות לנו סימן שנהיה כיון הזה שאפילו בימי צרותיו של אדם משמחו ומשכחו דאגותיו, כן אנחנו נשכח כל צרותינו ושעבודינו ונשליך כל יהבינו על ה' כי לא יטשנו ולא יעזבנו. ואם כן כל אחד ישער בעצמו לשחות כל כך יין כאילו היה בעת צרה ח"ו היה שיעור היין ההוא מפכחו ומשמחו, ככה ישתה. והיינו עד דלא ידע בין ארור המן היינו ימי עניינו המתוארים על שם ארירותו של המן, לבין ברוך מרדכי שהם ימי הישועה שלנו.

רמז שתיית היין - שבטחנונו כה' ישיב צרותינו, כיון המשכח הצרות

א. למחר"א אשכנוי בעל "מעשי ה"י.

גימטריא ד'ארו"ר
מרובה מהמין,
ולפיכך ב'ברוך
מרדכי

אי נמי י"ל כך, דהרי ידועב דמספר ארו"ר המ"ן שוה לברוך מרדכי, דהיינו תק"ב, אלא שנחלק לשתי חיבות. והנה ארו"ר המן המספר מרובה הוא תחלה והמועט לבסוף, כדרך רשעים שתחלתן שלוה וסופן יסורים (כ"ד ס"ו ד), וההיפך מזה גבי ברוך מרדכי. **ו**הנה כתיב (דברים ז' ז') לא מרובכם וגו' כי אתם המעט, פירש רש"י (במדבר כ"ו ל"ו) ה' מעט, ע"ש בשם ר' משה דרשן. ולפי דרכינו נאמר כי כתיב (משלי ט' ב') מסכה יינה, וכתיב (שם פסוק ה') ושתו ביין מסכתי, כי יין העולם הזה צריך למזגו במי התורה. וקצת יש להבין מריש פרק המוציא יין (שבת ע"ו ע"א), דביין שאינו יין השרוני מזיגה דכולי עלמא על חד תלת, ומזיגה דרבא דמידע ידיעא^א הוא ביותר מזה, והיינו על חד ארבע, ע"ש בתוס' (ר"ה דאמר) אם תצרף ב' תירוצי תוס'. והנה ה"ג מזיגת יין העולם הזה במי התורה יהיה לכל הפחות חלק חמישית יין העולם הזה, אבל ישראל מדקדקים על עצמם וממעטים אפילו החמישית, והיינו כי אתם ה' מעט. והרשעים בהיפוך, אעפ"י שיש בהם

ישראל מזיגים יין עור"ו במי התורה, בפתות חמישית יין

ניצוץ קדושה מ"מ בטל הוא ביין העולם הזה בקרוב לחמשה חלקים.

רמז דברי ה"ל
'עד דלא ידע בין ארו"ר המן לברוך מרדכי'

ולזה רמזו ברוך מרדכי שכתבנו, כי מספר מרדכי המרובה ממספר ברוך מורה על שלותו שבסופו, הנה הוא יותר ממספר ברוך רק מ"ו שהוא קרוב לחלק חמישית ממספר ברוך, ורמז להנ"ל ששלות עולם הזה שלו בטל בקרוב לחמשה חלקים - וארו"ר המן שכתבנו כי ארו"ר רמזו על שלות עולם הזה של המן, הוא יותר ממספר המ"ן גם כן הרבה יותר מארבעה חלקים, להורות שרובו יין העולם הזה כנ"ל. ובשתותו יין לפני ה' בפורים יתכוון לכנ"ל, עד דלא יבין בין מזיגה למזיגה, דלזה צריך עיון רב כאמור דמזיגה דרבא מידע ידיעא, ומן אז אין שוב תועלת בשתייתו.

L

בתיב (שמות ט"ו כ"ה) ויורה ה' עץ וימתקו המים. לפי מה שקבלתי שכל זה רמז להתורה, שם שם לו חוק ומשפט, עיין מה שכתבתי במקום אחר. אם כן גם אנא אמינא שהקב"ה רמז למשה רבינו ע"ה, שמים של תורה

ע"י עץ דהמן הומתקו מי התורה

ב. עיין ט"א ס"י תרצ"ה סק"ג. ג. ז"ל שם: "צא וחשוב ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות, ומבני לוי שמונה, הרי ששים וחמש, והוה שנאמר (דברים ז' ז') כי אתם המועט וגו', ה"א מעט, חמשה אתם חסרים ממשפחות כל העמים, שהן שבעים". ד. עיין ב"מ ס' ע"א. ה. עיין לעיל ח"ג ז' אדר דרוש א [קכ"ט ב'] ד"ה והנה. (שער יוסף). ו. כ"כ רבו הגדול בעל ההפלאה בפנים יפות שם בפרשת בשלח ד"ה ויבואו מרתה, עי"ש. ומה שכתב מרן במקום אחר לפני שנת תק"ס לפ"ק אין תהי'. ובכת"ק פרשת בשלח מיטנת תקצ"ב ל' כתב מרן וז"ל: "ולא יכלו לשתות מים וגו' ויורה ה' עץ, כלפי שאמרו חז"ל (ביק פ"ב ע"א) ג' ימים בלא מים היינו תורה, י"ל לא יכלו לשתות מי תורה כי מרים חלילה כי עמך צריכים פרנסה, ויורה ה' עץ למהויקים, יששכר וזבולן, ועי"ו וימתקו המים וק"ל, עכ"ל. (שער יוסף). - וראה עוד פנים יפות פרשת חוקת ד"ה ויש לפרש, מה שהאריך על דברי ש"ס ב"ק הנ"ל. והביאו מרן בכת"ס עה"ת חוקת ק"ג א' ד"ה קח (משנת הקד"ו), תו"ט שם צ"א א' ד"ה לא (א), טו"ת אבהע"ו ח"א ס"י קכ"א (משנת הקס"ח).

שקבלו תחלה על ידי עץ שי ורצון

בש"ם פרק קיימו איש לרעהו ו דלאו לחנופי ו דינא קאמר, תלתא וגרבי דז

ותאמר אסו (אסו) דבחיבת מרדכי המאורע. דהנה כ"ח) פירש רנ דמע על שם ואם כן ה"ה שהוא גם כן כל הגוים כמר סס המות שהו אמירה בש"ס (יבמות פ"י ה"ז, הנשה (חולין ז רש"י בעל שמו

ז. ז"ל הש"ס: "ה' שלח ליה קיימת אגדות מהרש"א י תפ"ט.

המן גזר שיקראו
הימים 'גורלות'

אבל כי המן חשב לאבד כל היהודים ולא ישאר זכר בעולם ולאחר זמן לא ידעו מה פעל ועשה בעולם, כי לא יזכר שמים עוד, על כן גזר שיקראו שם הימים גורלות, על שם שהיתה אומה בעולם שדברה בזה הלשון ונעקרה על ידי המן, כך חשב.

קראו הימים
בלשון פרסי'
לאפוקי'
ממחשבת המן

וזהו שאמר לעיל מיניה (שם ט' כ"ד) כי **המן בן המדתא חשב על היהודים לאבדם, והפיל פור הוא הגורל להומם ולאבדם, פירוש על שחישב לאבדם על כן הפיל פור** ואמר הוא הגורל, שלא להזכיר פור לשון פרסי, אלא גורל לשון הקודש. והיינו דכתיב הוא הגורל לפני המן, שהוא גזר לומר שם גורל, ועל כן כשנהפוך הוא והשיבו לו גמולו בראשו קראו לימים האלה ימי פורים, במקום שהוא רצה לקרותם ימי גורלות נקראים ימי פורים.

לא תשכח'
לאחר שתמחה

ואולי היינו תמחה זכר עמלק לא תשכח (דברים כ"ה י"ט), כשנוכח למחות זכר עמלק ולא ישאר לו שם ושארית בעולם, מצוה לעשות שום זכר שלא נשכח מה שהיה.

קושיא על
הסובר שבטלה
מצות השתיה

חייב איניש לבסומי בפוריא וכו' (מגילה ז' ע"ב). רבינו אפרים חולק על הר"ף (מגילה ג' ע"ב מדפה"ד) וס"ל כיון דנכשל בו רבה שוב בטלוהו. ואיני מבין, אדרכא, מדבעי למעבד עוד סעודת פורים, אלא דלאו כל יומא מתרחש ניסא, שמע מינה לא נתבטלה המצוה.

אך הענין, הם קבעו המצוה כדי שנהיה בעלי תשובה באותו מקום ובאותו זמן, דהיינו שחטאו שנהנו מסעודת הרשע ונשתכרו וקלקלו בזנות כמבואר במדרשו, על כן מצוה לשתות כדי שכרות, אבל לא ישתכר, ויתיישב ביינו ויש בו מדעת קונו (כעירובין ס"ה ע"א). ושומר עד דלא ידע, לא שיאמר חלילה ארור מרדכי, אלא ישחה כשיעור שאדם אחר כיוצא בו לא ידע בין ארור המן, אבל הוא ידע, ופעם אחד אירע קלקול לרבה עי"ז וכן לא יעשה עוד.

גם בעת
הטכוחות ידע
דארור המן

וזה רמז תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח (דברים כ"ה י"ט), כי תחת השמים רוצה לומר אותיות שאחר השמיים, הם אותיות ותנכ"ג, גימטריא שכור, לומר שגם כשהוא שכור ימחה זכר עמלק, לומר ארור המן, ולא תשכח לומר בהיפוך. L

בכל דור ודור -
לרבות דורו של
כש"ח

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור (אסתר ט' כ"ח). יש לדקדק בש"ס (מגילה ב' ע"ב) דרש משפחה ומשפחה למאי אתי, מדינה ומדינה למאי אתי, וכן עיר ועיר, אם כן קשה דור ודור למאי אתי. על כן נ"ל מהכא נפקא לן אם כל המועדים בטלים ימי הפורים לא יבטלו (ילקוט משלי רמז תתקמ"ד), ולרבות דורו של משיח בכ"א. אלא דקשיא לי כיון שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה (שבת ק"ד ע"א), רק ילפינן ק"ו

מפסח כדאיתא ע"א, אם כן די מצרים יתבטל ל וצריך לומר א לזמן ע צריך ק"ו, דנבי: אם אינו קובע

יישוב כח מרדכי
לתקן חג לעת"ל

ביום השביעי טעם כעס אחשוורוש על ושהי' ומסידת מלכותו בדי' אסתר נראה אז קפ"ז ימים אשר אמר אין זה חיו נחלת אבות ומ י"ט י"ד, על הנחילוהו מהי כשמרדה ולא הדבר, שאמרו כן חמתו בערה המלך לרעותה דיווג שני לפ ובוראי תהיה ו לך אשה משכל חן בעיני כל ו על כן מסר נפי

יישוב קבלת
חז"ל דושתתי
נחריגה בפשט
הכתובים

אשר לא תבו א י"ט. שלא נגזר עליו

ז. ע"ע להלן ח"ג בשם אחד מהכח

ג. מובא בר"ן ובעל המאור מגילה ג' ע"ב מדפה"ר. ד. עיין מגילה שם. ה. עיין שו"ת חת"ס ו. עיין אסתר ר' ז' י"ח. (שער יוסף). א. ו"ה ס' קצ"ו ד"ה ואידי. (שער יוסף).

מפסח כדאיתא פרק קמא דמגילה (ר' ע"א), אם כן דיו כפסת, אם נס יציאת מצרים יתבטל לעתיד לבא ה"ה פורים. **וצריך לומר** אי לא קבעו פורים אלא לזמן עד בוא בן דוד, לזה לא צריך ק"ו, דנביא רשאי לחדש על זמן אם אינו קובע לדורות עולם (יבמות צ'

ישוב כח מרדכי לתקן תג לעה"ל

השתיה ובה ת וש תהיה מקום

ע"ב ובתוד"ה ליגמר), ולא צריך ק"ו אלא לקבעו לדורות עולם, והיכא דמופרך ק"ו לא אמרינן דיו, ומאן דס"ל פרק כיצד הרגל (כ"ק כ"ה ע"א) אפילו היכא דמופרך נמי אמרינן דיו, ס"ל כל ימי חיך לרבות ימות המשיח (ברכות י"ב ע"ב), ולא יתבטל פסח לימות המשיח.

L

דרוש כ

בעזה"י, לפורים תקצ"ו לפ"ק

ביום השביעי כטוב וגו' (אסתר א' י'). נראה אחר שהראה עשרו וכבודו קפ"ז ימים אשר לא נראה כמוהו מעולם, אמר אין זה חידוש כל כך, כי בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת (משלי י"ט י"ד), על כן אראה לכם אשר הנחילוהו מהשמים אשה. על כן כשמרדה ולא באתה, אם כן נהפוך הדבר, שאמרו מה' לו אשה מורדת, על כן חמתו בערה בו. ויעצוהו מלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה, החניפו לו דזיווג שני לפי מעשיו (סוטה ב' ע"א), ובודאי תהיה טובה, ובה יודע כי מה' לך אשה משכלת, על כן כשנשאה אסתר חן בעיני כל רואיה נתקיימה מחשבתו, על כן מסר נפשו ומלכותו בידה כל כך.

טעם כעס אחטורוש על ושתי ומסירת מלכותו ביד אסתר

ג. ידע המן

ה דוד - דודו של

עוד אל המלך. אך חז"ל (מגילה י"ט ע"א, אסתר ה' ב') קבלו דנהרגה. ונ"ל בשנדקדק ומלכותה יתן המלך לרעותה, מה להם באריכות הלז, לא לימא אלא שלא תבוא עוד אל המלך. גם לדקדק לשון זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, ודרש חז"ל ידוע. גם יבקשו למלך וגו'.

נ"ל, הם לא גזרו אלא שלא תבוא עוד אל המלך ולא להמיתה, אלא גזרו על כרחו של מלך שיתן מלכותה לרעותה הטובה ממנה, כדי שתתקנא בירך חברתה ותצטער צער עולם, וקשה ממיתה. והיינו זכר אשר נגזר עליה, שעל כרחו אי אפשר לישב בדד אלא צריך ליתן כתר מלכותה לרעותה, על כן יעצוהו יבקשו למלך נערות בתולות - וי"ל אז מתה, או המיתה עצמה מקנאה וצער, ודברי חז"ל קיימים.

אשר לא תבוא ושתי לפני המלך (אסתר א' י"ט). הרבה מפרשים אומרים א' שלא נגזר עליה מיתה, אלא שלא תבוא

ישוב קבלת חז"ל דושתו נהרגה בפסטי הכתובים

ז. ע"ע להלן ח"ג פורים דרוש כג [ר"ז א'] ד"ה ובתחילת. א. במנות הלוי (גיט ע"ב) הביא כן בשם אחד מחכמי הדור. וכתב על זה שאין לנו אלא קבלת חז"ל, עיי"ש. ב. "כשם שעשתה כן נגזר עליה" (שם י"ב ע"ב).